

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สัตว์น้ำ โดยเฉพาะปลาเป็นอาหาร โปรตีนที่มีคุณค่าทางด้านอาหารที่ดี ราคาถูก มีประโยชน์ต่อมนุษย์มาโดยตลอดในประเทศแถบเอเชียและประเทศไทย ปลาเป็นอาหารคู่กับข้าวมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ปลายังสามารถเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้ให้กับประเทศไทย ปีละหลายหมื่นล้านบาท เดิมทีเดียวแหล่งน้ำในธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ลำคลอง อ่างเก็บน้ำ หนองบึงหรือในทะเล มีความอุดมสมบูรณ์มากจึงไม่มีปัญหาในการจับสัตว์น้ำจากธรรมชาติและจำนวนสัตว์ก็มีเพียงพอแต่ในปัจจุบันมีการจับสัตว์น้ำจากธรรมชาติมีความไม่แน่นอนและมีแนวโน้มที่จะลดลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมและแหล่งน้ำถูกทำลาย การจำกัดพื้นที่ทางการประมง ประกอบกับประชากรมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นอาศัยการจับจากธรรมชาติอย่างเดียวไม่เพียงพอ ฉะนั้นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจึงมีบทบาทสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านอาหารและเศรษฐกิจ

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งน้ำที่มีศักยภาพสูง สามารถที่จะเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ เพื่อให้เพียงพอับความต้องการของประชาชนในจังหวัดได้ นั่นก็คือ การส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก โดยสืบเนื่องมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสภาพพื้นที่บริเวณอ่างเก็บน้ำแม่อาวน้อย ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ทรงมีพระราชดำริให้จัดหาพื้นที่ที่เหมาะสมรองรับราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่อาวน้อย โดยจัดหาพื้นที่รองรับให้ใหม่ที่เหมาะสม เพื่อให้ราษฎรผู้อพยพต้องเดือดร้อนและจะได้เป็นตัวอย่างสำหรับโครงการอื่นๆ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือเรื่องงบประมาณจากหน่วยงานราชการบ้างเป็นบางส่วน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล และกรมประมง ทั้งนี้ยังมีเกษตรกรที่มีความสนใจและดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนตัวก็หลายราย สำนักงานประมงจังหวัดลำพูนได้เริ่มส่งเสริมการเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก ปี พ.ศ.2549 จำนวน 70 ราย 80 บ่อและในปีพ.ศ. 2550 มีจำนวน 200 ราย 250 บ่อ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นตามลำดับ (สำนักงานประมงจังหวัดลำพูน: 2550) การส่งเสริมการเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติกเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรและครอบครัว ซึ่งอาจจะเลี้ยงเป็นอาชีพหลักก็ได้ การส่งเสริมการเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติกในจังหวัดลำพูน นับว่าเป็นกิจกรรมใหม่ที่เกษตรกรให้ความสนใจเป็นอย่างมาก และหลายหน่วยงานก็ให้ความสนใจใน ด้านการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ ดังนั้น การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการที่จะทำการประเมินผลโครงการการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก

เพื่อที่จะให้ทราบผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงให้กับเกษตรกรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานที่สนใจ

การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก จังหวัดลำพูน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่สำคัญ ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจการกำหนดเงื่อนไขกฎกติกาการค้าของโลก การตื่นตัวของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรรวมทั้ง การพัฒนาในด้านต่างๆ การปรับปรุงระบบของราชการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานและบริการประชาชน นโยบายของรัฐที่กำหนดให้ฟื้นฟูและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรรวมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของตลาดโลก

หน่วยงานภาคราชการเป็นองค์กรหลักที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนสนองความต้องการของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ตามขอบเขตภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ กรมประมงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ในการศึกษาวิจัยค้นคว้าและทดลองเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทบทวนข้อมูลสถิติ ความรู้เกี่ยวกับการประมง ตลอดจนการส่งเสริมและเผยแพร่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การควบคุมกิจกรรมการประมงให้เป็นไปตามกฎหมายและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ (สำนักงานประมงจังหวัดลำพูน,2547:3) การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกเป็นรูปแบบการเลี้ยงที่ให้ผลผลิตสูงก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเชิงเศรษฐศาสตร์ สำหรับการใช้จ่ายจากพื้นที่ภายในบริเวณบ้าน ซึ่งสามารถลดการใช้จ่ายจากที่ขาดแคลนน้ำหรือมีน้ำไม่เพียงพอมาทำการเลี้ยงสัตว์น้ำได้เป็นอย่างดี และช่วยให้ผู้ที่ไม่มีที่ดินมากพอที่จะขุดบ่อสามารถหันมาเลี้ยงปลาได้เมื่อปล่อยปลาในอัตราที่เหมาะสมจะทำให้ปลา มีอัตราการเจริญเติบโตที่ดีขึ้น (ลดระยะเวลาการเลี้ยงให้สั้นลง)

นอกจากนี้ยังสะดวกในการดูแลจัดการ การเคลื่อนย้าย และการเก็บเกี่ยวผลผลิต การลงทุนต่ำกว่ารูปแบบการเลี้ยงอื่นๆ แต่ให้ผลตอบแทนต่อพื้นที่สูง โดยเฉพาะการเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก ซึ่งปลาที่ผู้บริโภคนิยมเลี้ยงง่าย โตเร็วและมีคุณค่าทางเศรษฐกิจสำนักงานประมงจังหวัดลำพูน จึงได้ส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก เพื่อให้มีผลผลิตออกมาตามความต้องการของผู้บริโภคและเลี้ยงแบบพัฒนาเพื่อเป็นอาชีพ โดยให้ใช้จ่ายจากพื้นที่เหลือบริเวณบ้านที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยเลี้ยงปลาเพื่อเป็นอาหารบริโภคเอง

วัตถุประสงค์ของการประเมิน

1. เพื่อประเมินผลโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก จังหวัดลำพูน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก จังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงผลการดำเนินงาน การยอมรับความช่วยเหลือในด้านปัจจัยการผลิตและคำแนะนำวิธีการเลี้ยงปลาจากเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ และความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่พบ ในการดำเนินงานเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขในปีต่อไป

กรอบเครื่องชี้วัดในการประเมินผล

ตารางที่ 1 กรอบเครื่องชี้วัดในการประเมินผล

วัตถุประสงค์ของการประเมินผล	สิ่งที่ต้องการประเมิน	เครื่องชี้วัด	วิธีการเก็บข้อมูล	แหล่งข้อมูล
1. ประเมินผลวัตถุประสงค์ของโครงการ	1. ผลผลิตเฉลี่ย 2. ต้นทุนการผลิต 3. ราคาผลผลิต 4. การเพิ่มรายได้ 5. จำนวนปลาที่เลี้ยงต่อบ่อ	1. ผลผลิต 30-50 กก./บ่อ 2. ต้นทุนการผลิตไม่เกิน 40-50 บาท/บ่อ 3. ราคาผลผลิต 35-40 บาท/กก. 4. รายได้จากการเลี้ยง 900-1,500 บาท/1 บ่อ/รุ่น (3-4 เดือน) 5. ปลาดุกไม่เกิน 200ตัว/บ่อ	- ใช้แบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ	เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ

วัตถุประสงค์ ของการ ประเมินผล	สิ่งที่ต้องการประเมิน	เครื่องชี้วัด	วิธีการเก็บข้อมูล	แหล่งข้อมูล
2. เพื่อศึกษา ความคิดเห็น ของเกษตรกร ต่อโครงการ	- ความคิดเห็นของ เกษตรกร ที่มี ต่อ โครงการในประเด็น 1.ความช่วยเหลือ ด้านปัจจัยการผลิต 2.การปฏิบัติตามวิธีที่ เจ้าหน้าที่แนะนำ 3.ผลตอบแทนที่ ได้รับ	- วัดระดับความคิดเห็นของ เกษตรกรในประเด็นต่างๆ 5 ระดับคือ * เห็นด้วยมากที่สุด * เห็นด้วยมาก * เห็นด้วยปานกลาง * เห็นด้วยน้อย * เห็นด้วยน้อยที่สุด	- ใช้แบบ สัมภาษณ์ เกษตรกรที่เข้า ร่วมโครงการ	เกษตรกร ที่เข้าร่วม โครงการฯ
3. เพื่อศึกษา ปัญหาและ อุปสรรคใน การ ดำเนินงาน โครงการ	-ปัญหาต่างๆ ที่พบ ขณะดำเนินงาน โครงการ 1.ด้านการปฏิบัติของ เจ้าหน้าที่ 2.ด้านการมีส่วนร่วม และการทำงาน ร่วมกับชุมชน	-การระบุปัญหาของ เกษตรกร 3 ระดับคือ มาก ปานกลาง น้อย	-ใช้แบบ สัมภาษณ์ เกษตรกรที่เข้า ร่วมโครงการ	เกษตรกร ที่เข้าร่วม โครงการฯ

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดลำพูน,2547:12

นิยามศัพท์

โครงการ หมายถึง โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก จังหวัดลำพูน

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก จังหวัดลำพูน

พื้นที่โครงการ หมายถึง เกษตรกรที่เลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกในท้องที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง

ผลผลิต หมายถึง ปริมาณผลผลิตปลาจากที่เกษตรกรเลี้ยงโดยใช้ระยะเวลาเลี้ยง 3 เดือน ขนาด 1.5 x 4 x 0.5 เมตร จำนวน 30-50 กิโลกรัมต่อบ่อ

ต้นทุนการผลิต หมายถึง ค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรใช้ในการเลี้ยงปลา 1 บ่อ ต่อ 1 รุ่น

ราคาผลผลิต หมายถึง ราคาผลผลิตที่เกษตรกรจำหน่ายได้ ต่อ กิโลกรัม

ความคิดเห็นของเกษตรกร หมายถึง ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้สัมภาษณ์ในเรื่อง การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก

จำนวนปลาที่เลี้ยงต่อบ่อ หมายถึง จำนวนปลาที่ปล่อยลงเลี้ยงแต่ละบ่อไม่เกิน 200 ตัว

ความรู้ที่ได้รับ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก การป้องกันรักษาโรค ตลอดจนระบบข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก

ผลตอบแทนที่ได้รับ หมายถึง กำไรสุทธิที่ได้รับจากการเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกต่อรุ่นต่อบ่อ จำนวนไม่น้อยกว่า 900-1500 บาท

ผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบต่อสภาพแวดล้อม เช่น บริเวณที่เลี้ยง ศัตรูธรรมชาติ

การปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ หมายถึง การนำความรู้ที่ได้การส่งเสริมของเจ้าหน้าที่นำไปปฏิบัติในการเลี้ยงปลาในบ่อ